

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

גיליון כ"ד
תשע"ג
חמ"א 444

מעוצב: מספר עמודות: 2

למנצח מזמור לדוד. יעקב ד' ביום צרה

מזמור זה נאמר בכל יום בתפילת שחרית קודם אמירת "יובא לציון", ונושא המזמור הוא התפילה הא' בעת צרה.

מספר שאלות על המזמור

- א. במזמור יש פניה של אדם אחד לשני: "יעקב ה' [...] ישלח עורך [...] יזכר [...] יתן לך". מי אומר למי דברים אלו?
- ב. על איזה יום צרה שהיה נתון בו דוד המלך מדבר המזמור?
- ג. מדוע נאמר "ישלח ע"ש אלוקי יעקב" ולא נאמר "שם אלוקי אברהם יצחק ויעקב"?
- ד. "ישלח עורך מקודש ומציון יסעדך". מדוע העזרה היא מהקודש והסעד הוא מציון?
- ה. אם הבשורה במזמור היא שה' יענה את דוד ביום צרה, מדוע נאמר "יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא"?
- ו. "נרננה בישועתך". מדוע יש מעבר מלשון יחיד ללשון רבים?
- ז. מה פירוש המילים "עתה דעתך" בפסוק ז, ומדוע מזכיר את "משיחתי"?

ניתוח המזמור

הרב אבן עזרה כתב שמזמור זה "נכתב למען דוד המלך", והיה פירושו 'לדוד' כמו על דוד [...] ויש אומרים שהוא על המשיח". לדעת המאמר דוד חיבר מזמור זה שיאמרו אותו הלויים בעבורו בכל עת יציא למלחמה.

פסוק ב: "יעקב ה' ביום צרה ישלח ע"ש אלוקי יעקב". יעקב הוא היחיד מהאבות אשר מוזכר, כי לדעת הרד"ק על יעקב עברו צרות רבות יותר מאשר על אברהם ועל יצחק.

פסוק ג: "ישלח עורך מקודש". אפשר שהכוונה לארון העדות, כי בקודש, במקדש היה ארון העדות ולארון יש סגולה של הצלה מצרה. לכן כאשר היו יוצאים למלחמה היו לוקחים אתם את הארון? הרד"ק מפרש שהכוונה לעזרה ולסעד ממקום המקדש?

פסוק ד: "יזכר כל מנחתך ועולתך ידשנה סלה". בעת צרה עומדות לאדם זכויותיו, לכן נזכרות כאן העולות שדוד הקריב לה'. הרב אבן עזרא מפרש שהסיבה שה' עוזר בשעת צרה היא בגלל שהוא זוכר את קרבת המנחה שהקריבו עם ישראל. הרב מביא ראיה מפרשת בהעלותך¹, שם נאמר: "והרעותם בחצוצרות ונזכרתם ונושעתם". הוא מביא גם פירוש שני, שהיו מקריבים עולות בשעת המלחמה כמו שעשה שמואל בעת המלחמה עם פלשתים² שנאמר, "ואתאפק ואעלה העולה".

פסוק ה: "יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא". התפילה היא שה' ימלא את משאלות לבו של דוד להיושע במלחמה, על ידי כך שעצתו של דוד במלחמה תתמלא ותצא לפועל.

פסוקים ב, ג, ד, ה מדברים בלשון יחיד: "יענד", "ישלח", "יזכור", "יתן". אולם בפסוק ו יש מעבר ללשון רבים: "נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגל". ביאור הדבר הוא שבעת המלחמה דוד נמצא בצרה³ ולכן התפילה בלשון יחיד להצלתו, אך הישועה

נוגעת לכל עם ישראל ולכן השמחה היא של כולם⁴. הרב"ע מפרש שהיילולו של דוד אומרים לו זאת, ונראה שאמירה זו באה להרים את המורל של הלוחמים המאמינים בניצחונם במלחמה בהנהגתו של דוד, והם ישמחו ראשונים כי יראו זאת בעיניהם, ואלו העם ישמע על כך מאוחר יותר ואז כולם ישמחו.

פסוק ו: "ובשם אלקינו נדגל". ישועת ישראל איננה ישועת בנילה אלא בעזר ה'. על כן כאשר ישראל מנצחים במלחמה אומות העולם יראים מהם כי רואים שהם נושאים את הדגל האלוקי וה' אתם ומסייע להם⁵.

פסוק ז: "עתה דעתך כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגברות ישע ימינו". מדוע רק עכשיו מתברר לו שדוד נושע על ידי ה'?

המלבי"ם מביא כי "בגברות ישע ימינו" התשועה הייתה בדרך שהיא למעלה מהטבע ומתייחסת לימין ה'. הניצחון במלחמה היה באופן שהאויבים יצאו ברכב ובסוסים למלחמה, ודוד יצא לא עשו דבר, רק הזכירו את שם ה' שיושיע אותם, והאויבים כרעו ונפלו.

מצודת דוד מפרש קצת שונה מהמלבי"ם. לדעתו הם לא סמכו על הנס, הם קראו בשם ה', אך יצאו למלחמה עם רכב וסוסים, אלא שהייתה פה מלחמה של מעטים מול רבים, מה שמראה שהתשועה הייתה מאת ה'. הרד"ק מביא שהביטחון בה' נתן להם את הכוח לנצח. ואף הוא מביא שהייתה פה מלחמה של מעטים מול רבים, אך הניצחון במלחמה מגלה שה' בחר בדוד כמשיחו, כמלכם של ישראל, ולא כמו שהמתנגדים לדוד היו אומרים שדוד חוטא ושקב"ה אינו רוצה בו⁶.

פסוק ח: "המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד". רד"ק אומר שהאויבים של ישראל סמכו על כוחם ועל הרכב וסוסים שלהם והם נוצחו כי עם ישראל בטח בה', מה שנתן להם את הכוח לקום ולעמוד על אויביהם ולנצח אותם.

פסוק ט: התפילה מסתיימת במילים "ה' הושיע המלך יענו ביום קראנו". ומבואר במלבי"ם⁷ שיש כאן תפילה ובקשה לעתיד: על כן אבקש "ה' הושיעה", שתהיה התשועה תמיד על ידי ה'.

תובנות העולות מן המזמור

התפילה בעת היציאה למלחמה הייתה דבר קבוע אצל דוד המלך. בזמן שהיה משכן וארון הייתה סיעתא דשמיא מיוחדת במלכותו של דוד. כמו כן, להקרב הקרבנות היה משקל חשוב בישועת ישראל בעת צרה. דוד לא סומך על הנס, אך תוכן התפילה שלו שהקב"ה יסייע ולכן הם מנצחים את האויבים למרות היותם מעטים לעומת האויבים הרבים המצוידים ברכב ובסוסים אך בוטחים בעצמם. דוד רואה בניצחונו במלחמה נס משמים. המזמור מסתיים בתפילה על העתיד שהקב"ה יושיע את ישראל תמיד כאשר הם מנצחים בצרה וקוראים לעזרה.

הרבנית אסתר אלסטר
מרצה ליהדות, מכון "פנימה"

¹ לשון הרב"ע שם.
² וכמו שנאמר בספר במדבר י' לה: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבי וי".
³ וזו לשונו: "וייל: ישלח עורך מקודש. ממקום הקודש, והוא הבית שהיה שם הארון, כי שם הכבוד, ומשם ישלח עורך במלחמה. ומציון, כי בציון היה הארון, וכן אמר (מזמור יד, ועוד): מי יתן מציון ישועת ישראל".
⁴ גם שאינו יכול עתה להקריב קרבנות כהונג לפני התחלת המלחמה יזכר כל מנחתו שהקריב עד עתה ועולתו היינו כל העולות שהקריב, ידשנה יזכור חדשו שלכם.
⁵ במדבר י' ט.
⁶ שמואל א' י"ב.
⁷ עיי' ברכות ג' ב שבעת מלחמת היו יועצים באחיתופל ווייל רש"י שם. איהו הדרד, ולכן, והוא יצרכו מצב מושחת, וטכסיסי מאורב מלחמה.
⁸ והכוונה לדוד ולחייילים שנמצאים איתו יחד בשדה המערכה.

⁹ עיי רש"י: כשיושיע אותך הקב"ה רנני כולנו להקב"ה.
¹⁰ ווייל המלבי"ם: כי בזה נדגלו בשם א-להינו - וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא על דגלנו ויחאו ממנו.
¹¹ וכמו שנאמר לעיל ב' ג שהיו אומרים: יאור ישועתה לו באלוהים סלה".
¹² וכן מבואר ברד"ק: כי הושיע בכל עת בו ביום שנקרא אלהינו.

מעוצב: גופן: 8 נק, גופן עברית ושפות אחרות: 8 נק

האורות

פרשת צו

פרשת צו היא הפרשה הראשונה בפרשת החוקים. מדובר על הקרבת שלחמית מקריב ככפרה על הטאור הדרוץ להתקרר לקב"ה, ופרשת צו אשר רואים סוג של קרבות קצת אחר, המבטא את המעשה של קרבת העולה האדם. מוקרבים פעמים ביום על ידי הכהנים. קרברן עולה זה מוקרב בלא זיקה להתנהגות מסוימת או לחטא של הכהנים.

עוד נושא שאנו רואים על דגש בפרשה זו הוא האש התמידה, התורה מדגישה גם את נושא זה **אש התמידה** במשך מספר פסוקים. אש התמידה היא האש הנשרפת בלי שיתכבה, **אש התמידה** המשמשת להרבה צרכים רבים במשכן, **לדגנא נאשא זה לוקחים בצביל בלעון** ללחליתק את המנורה. אך מה קורה בעם כל הזמנים בהם אש אין לה שיימוש?

במבט ראשוני, בפרשה זו לכאורה יש בזבוז של הטבע ללא סיבה ברורה. חיות אשר מוקרבות פעמיים ביום ונדלקות מדורה נדלקת אשר לא אסור שתכבה. **עולה השאלה** מדוע בפרשה זו יש מספר ציונים השמתקרים מאוד ל"בל תשחית"?! את המקור לציוני זה אם אכן נסתכל על הציוני של בל תשחית אפשר למצוא את המקור שלו בספר דברים כאשר מדובר על יציאה למלחמה. **בצבא** כאשר היו יוצאים למלחמה היו משחיתים את כל הרכוש והשדות של העם הנכבד. היופ כורתים עצים לשם ההשחית בלבד ולא בללמשום שהם הפריעו מבחינה אסטרטגית. התורה עם צדן לכבד את הטבע והבריאה ציונות שאסור לנהוג כך ולכרות עצים ללא מטרה. **בדגש על** "ללא מטרה". **בל תשחית בתורה בעלת משמעות** וכן ברור שציוני שאנו מקבלים בה יש לו משמעות מיוחדת ומשמעותית. יש ציונים אשר ברורים לנו יותר ויש ציונים שברורים לנו פחות. לדעתנו כאשר אנו בוחנים שתי נשאים אלו של העולה האש התמידה אפשר למצוא הרבה משמעות.

המשכן- השוכן בלב מחנה ישראל- מסמל את הלב של העם. כמו שהלב מזרים דם לכל האיברים בגוף וגורם להם לפעול, כך גם המשכן לעם ישראל. הוא מהווה מקור מרכזי לחיות של עם ישראל. כשם שש אדם פועל לשמור על הלב שלו, אוכל דברים בריאים, עושה ספורט, רוקד, כך גם עם ישראל צריך לשמור על המשכן. איך אנו

עשיית את המדרש מדבר על כך שהעולה שיימוש למקור יומי לטיהור של הלב והתמדתו של הכהנים (היומין) משפיע על כל העם. האפשרות להתחיל ולסיים כל יום בלילה מחשבה של מתנה לקב"ה גרם לסוג של מסגרת סביב העבודה במקדש, כמו תפילה בימינו. ביהדות יש ערך גדול לחזרה בתשובה. כפי שאנו לומדים בעיקר בראש השנה וביום כיפור. מי אינו מכיר את המשפט: "במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים". ובאמת יש חיות ושמחה רבה בהתקרבות כזו לקב"ה. בהקבלה למשכן, קרברן החטאת הוא סוג של חזרה בתשובה. ומהי העולה? העולה היא העבודה האש היום-יומית שאדם עושה, הדברים שלפעמים הופכים לשגרה. ביהדות האדם נשאר ערך לעבודה זו- עבודה זו שהיא מה שגורם לכל יום להיות בעל ערך. אנו רואים אותו אותה איכות קיימת באש התמידה. האש הייתה מקור קבועה. מקור שהיא לא נפסק. אדם יכול להסתכל על זה ולהבין את המשמעות של דבקות ביליתי נפיקת בהקב"ה.

המקדש אנו לא היה מקום של קסמים. כל מה שקרה שם קרה בצביל. שם ישראל יתקרב בצורה הנכונה והמתקנת אל הקב"ה. זלכן, כאשר עם ישראל לא עשה את העבודה הפנימית שאמורה לבוא עם עבודת המקדש. והתמקד רק בק עשה את העבודות הפיזיות של המקדש - הקרבת קרבתות וכדומה. הקב"ה אינו מתרצה ושולח נביאים שילומר גידו שעבודת המקדש שלהם היא מאוסה מכיוון שהסיבה לעבודות המשכן היא העבודה של האדם. בין אדם לחברו ובין אדם למקום. "כל אדם יכול לעשות מעשה גדול חד פעמי שרבות ידובר בו". קשה הוא המעשה הקטן. שנלמד להתמיד בעבודת ה'.

מעוצב:גופן: (ברירת מחול) kcalB lair, 18.5 נק, מודגש, צבע גופן: צבע מותאם אישית(RGB,54,95,145), גופן עבור עברית ושפות אחרות: divaD, 18.5 נק, מודגש

מעוצב:גופן: 11.5 נק, גופן עבור עברית ושפות אחרות: 11.5 נק

מעוצב:גופן: 11.5 נק, גופן עבור עברית ושפות אחרות: 11.5 נק

מעוצב:גופן: 11.5 נק, גופן עבור עברית ושפות אחרות: 11.5 נק

טל טוויל סטודנטית במסלול למחול ותנועה

הציונות הדתית בעקבי רבנו הרצ"ה זצ"ל מדבריו לשבת הגדול תשל"ח

באופן פשוט, השבת הגדולה היא השבת לפני יום-טוב, מלפני הבריאה אל תוך הבריאה. שבת היא קדושת זמן מוקדית, מחולטת אבסולוטית, אלוהית. לעומת זאת, יום-טוב הוא מכוונ, כוח התורה, כוח בית דין שמקדשים את הזמנים, "ישראל דקדשנהו לזמנים". פסח הוא תחילה לרגלים, הוא הגרעין היסודי, הפנימי, הנשמתי שלנו. אבל לפני היום הטוב הראשון, מופיעה השבת "החדש הזה לכם ראש חדשים", נפגשים עם יצירת הזמן. "מועדי ד' אשר תקראו אתם". מה שנקבע כאן על ידינו, נקבע כך בשמים. ערך המציאות נקבע בנשמת האדם, בנפש האדם ומתוך כך במקום ובזמן. השבת היא קדושת הזמן האלוהית, הטרנס-מציאותית. השבת שלפני יום-טוב, היא השבת הגדולה, "תחילה למקראי קודש", האתחלתא היסודית של חיי האדם בזמן. אצל חז"ל יש מחלוקת אם דורשין תחילות: האם התחלה שייכת לעניין והיא ראשית ההתהוות או לא. כמו כן, שבת שייכת לזמן והיא מעל לזמן; היא "מעין עולם הבא" והיא בעולם הזה. ככל שאנו מצליחים ממש להמשיך השפעת השבת אל שאר הימים, יותר אנו זוכים לגברת הזמן, להיות "מדובקים ביראתך". מהשבת נמשך כל סדר החיים שלנו. ממקור הגדולה, יש ערך לכל החיים. אבל במצב של קטנות, "מה אנו מה חיינו"? מתוך דבקות גדולה, יש ערך לכל החיים. "ולדבקה בו", הידבק בשכינה, הידבק בתורה ובאנשי תורה, בחכמים ובתלמידיהם. הידבק במקום לפי מדרגותיו, הידבק בזמן לפי מדרגותיו; זהו עניין שבת הגדולה. ערכו של האדם הוא במוח ובלב, ומתוך כך הוא מתגלה בשאר חלקי הגוף ועד ליציורניו הקטנות, שגם הם שייכות לחיוניותו. יש לשאוף לגדלות במקום, בזמן ובחיוניות. יחד עם זה, הגדול אינו נפרד מהקטן והקטן אינו נפרד מהגדול. השאיפה היא לדבקות גדולה. יש תיאורים ספרותיים ומצבים של דבקות אבסטרקטית, אבל הפסוק אומר: "ואתם הדבקים בדי' אלהיכם חיים כולכם היום". חיים בחיים ממש, "כולכם" - נדרשים לזה לא רק יחידי סגולה, "היום" - לא בעולם התיקון בלבד, אלא היום בחיים הממשיים. כך יש קשר אורגני, שייכות, נתינת כוח וגבורה משבת לכל הימים. השבת הוא "הגדול", הוא תחילת כל המדרגות, שורש לכל האיברים. "השבת הגדולה" היא הכניסה אל יום-טוב וסדרי הזמנים. פסח הוא תחילה לרגלים, ושבת שלפני התחילה, הוא השבת הגדולה, השורש וההכנה לכל הרגלים [...]. כל הרגלים נמשכים מתוך השבת הגדולה.

מתוך: שיחות הרב צבי יהודה - מועדים, בעריכת הרב שלמה אבינר, ירושלים תשס"ז, עמ' 17-19.